

**Marek Banach**

Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie  
ORCID: 0000-0001-6973-350X

**Julita Kubacka**

Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna w Brzegu

## **Zarządzanie rozwojem dziecka w wieku przedszkolnym w kontekście stylu wychowania**

## **Managing the development of a preschool child in the context of parenting style**

### **Wprowadzenie**

Osobowość i sfera jej rozwoju oraz przekształceń w ciągu życia jest fascynującym aspektem człowieczeństwa i przedmiotem badań od wielu lat. Każdy człowiek posiada właściwe sobie zasoby i cechy osobowości. Osobowość każdej jednostki jest specyficznym, właściwym tylko dla niej zestawem indywidualnych, niepowtarzalnych, specyficznych cech i własności, które wyznaczają jej zachowania społeczne wobec innych ludzi, zachowania względem siebie, a także nastawienie do wielu innych form rzeczywistości. Konstrukcja osobowości wynikająca z osiągnięć w rozwoju emocjonalnym ma istotne znaczenie w życiu człowieka dlatego, że istotnie wpływa na rozwój w innych obszarach, szczególnie na obszar poznawczy i społeczny. Istotnym etapem rozwoju każdej jednostki są pierwsze lata życia, szczególnie wiek przedszkolny, który to jest okresem nabywania ważnych doświadczeń, kształtowania się osobowości, podstawowych nawyków, sposobów zachowania, cech osobowości, podstawowej skali uczuć. Wiek przedszkolny jest okresem, w którym dziecko

odkrywa wachlarz emocji i uczuć, rozwija poczucie niezależności i własną tożsamość, buduje obraz własnej osoby i samoocenę. W wieku przedszkolnym, choć dziecko wychodzi poza dom i ma większy kontakt z rówieśnikami oraz obcymi dorosłymi takimi jak pedagodzy przedszkolni, to rodzina wciąż ma kluczowe znaczenie w stymulowaniu jego rozwoju emocjonalnego, w tym osobowości. Prawdłowo realizowane zarządzanie rozwojem osobowości dziecka przez rodziców w pierwszych latach jego życia z pozwala na kształtowanie właściwych wzorców reakcji zachowań dziecka w różnych sytuacjach.

Jedna z definicji, które można odnaleźć w literaturze, wskazuje, że „osobowość człowieka jest określeniem na wszystkie cechy psychofizyczne charakterystyczne dla danej jednostki i wyróżniające ją na tle innych, jak również specyfikę wszystkich procesów psychicznych – myślenia, odczuwania emocji, zachowań, reakcji uzewnętrznianych przez jednostki” (Kozioł-Nadolna 2015, s. 58–59). Osobowość jest kategorią psychologiczną, która jawi się jako nadrzędna instancja dynamizująca i ukierunkowująca działanie każdej osoby, to zespół podmiotowych psychicznych warunków jej działania. W ten sposób „osobowość każdej osoby może być określona na podstawie cech psychicznych odzwierciedlonych w działaniach, zachowaniach, wypowiedziach słowach” (Strelau 2012, s. 17). Z innej definicji wynika, że „osobowość jest zbiorem cech określających każdego człowieka, specyficznych dla niego i jego tożsamości. Każdy człowiek reprezentuje swój odrębny, odmienny od innych zestaw cech” (Oleś 2015, s. 25). Według K. Chrobaka osobowość jest zbiorem kilku typów cech: somatycznych, psychicznych, dyspozycji intelektualnych i społecznych. Osobowość każdej jednostki tworzy niepowtarzalny układ wyżej wymienionych cech (Chrobak 2011, s. 34–36).

Niektóre elementy w strukturze osobowości są trwałe, natomiast inne są zmienne w czasie. „Zmienne elementy w strukturze osobowości są bardzo ważne, ponieważ pozwalają na samoregulację, kontrolowanie, dostrajanie w wyniku czego powstaje indywidualna, niepowtarzalna osobowość – własny «program» jednostki, według którego ona myśli, czuje, zachowuje się, reaguje, motywuje do działania” (Kozioł-Nadolna 2015, s. 118). O ile każdy człowiek to inny rys osobowości, o tyle różni ludzie mogą reprezentować te same cechy, choć w innej konfiguracji.

Rozwój jest procesem rozłożonym w czasie, który zachodzi pod wpływem dojrzewania i socjalizacji. W kolejnych jego etapach zachodzą w psychice człowieka trwałe przeobrażenia i progresywne zmiany o charakterze trwałym. Zmiany, mimo że rozłożone w czasie, oznaczają stałość czynników oddziałujących na człowieka, które do tych zmian prowadzą, wyzwając potencjał rozwojowy. Można zatem stwierdzić, że rozwój osobowości związany jest z sposobem zarządzania

organizacją wewnętrznych efektów uczenia się oraz zarządzaniem organizacją restrukturyzowania i wewnętrznego przetwarzania doświadczeń. Zarządzanie rozwojem człowieka przebiega na wielu płaszczyznach jednocześnie. Rozwój psychiczny i emocjonalny współgra i zachodzi równolegle z rozwojem biologicznym, poznawczym i społecznym. O ile rozwój biologiczny wykazuje najsilniejszy progres w dzieciństwie oraz młodości, o tyle rozwój psychiczny następuje przez całe dziecięce i dorosłe życie, zdecydowanie dłużej po tym, jak zahamowany zostanie rozwój biologiczny, a największe jakościowo zmiany przychodzą w okresie dorosłości. O rozwoju osobowości człowieka decyduje to, jakie będą uwarunkowania wewnętrzne i zewnętrzne. Ostatecznie to „człowiek reaguje i adaptuje się do świata zewnętrznego, dlatego też rozwój jego osobowości ma w dużej mierze charakter dostosowujący, adaptujący jednostkę do otoczenia, życia. W zależności od tego w jakim otoczeniu żyje jednostka i jak się do niego zaadaptowała, taki progres rozwojowy uzyska” (Mendecka 2005, s. 25). Osobowość w kontekście przemian rozwojowych jawi się jako konstrukcja bio-psycho-społeczna, zbiór cech oraz właściwości jednostki, które można na przestrzeni czasu modyfikować, kształtować, rozwijać, utrzymywać, doskonalić pod wpływem różnych zmiennych, szczególnie tych, które występują trwale i uaktywniają się regularnie. O ile osobowość może być przedmiotem naturalnie postępującej zmiany na przestrzeni życia i życiowych doświadczeń, o tyle można też intencjonalnie stosować różne strategie zarządzania i wychowania w kształtowaniu osobowości, w tym w szczególności dzieci.

### **Założenia metodologiczne**

W naszych rozważaniach przedmiotem badań uczyniono możliwość oddziaływania rodzicielskiego w związku z zarządzaniem rozwojem dziecka w wieku przedszkolnym. Natomiast celem badań jest poznanie i analiza możliwości zarządzania przez rodziców rozwojem dzieci w wieku przedszkolnym. Przyjęto dwa następujące problemy do weryfikacji: 1) W jakim stopniu stosowanie różnych stylów wychowania przez rodziców ma znaczenie dla rozwoju dziecka? 2) W jakim stopniu relacje rodzinne mają znaczenie w rozwoju dziecka?

Założono hipotetycznie, że znaczenie dla rozwoju dziecka w wieku przedszkolnym ma zarówno styl wychowania, jak i charakter relacji rodziców z dzieckiem.

W badaniu własnym zdecydowano się na zastosowanie strategii ilościowej z uwagi na dążenie do zbadania możliwie jak największej grupy respondentów oraz liczbowe ujęcie wyników. Metodą badawczą, którą posłużono się w badaniu,

była metoda sondażu diagnostycznego. Zastosowaną w ramach metody sondażu diagnostycznego techniką badawczą była ankieta internetowa, a jako narzędzia użyto kwestionariusza ankiety. Ankietę przeprowadzono sposobem wspomaganym komputerowo określanym jako CAWI (Computer-Assisted Web Interview). W związku z powyższym badanie było przeprowadzane anonimowo. Nie pożytkowano zgód na udział w badaniu – wypełnienie ankiety online przez internautę uznawano jako automatyczną zgodę na udział w badaniu. W badaniu zastosowano następujące kryteria uczestnictwa: pełnoletniość każdej osoby badanej, posiadanie w dniu badania co najmniej jednego dziecka w wieku przedszkolnym, samodzielne lub wspólnie z drugim rodzicem sprawowanie opieki nad dzieckiem w wieku przedszkolnym, zamieszkując z nim w tym samym gospodarstwie domowym. Badanie prowadzono w okresie od dnia 15 stycznia 2024 r. do dnia 24 marca 2024 r. łącznie. Zebrano łącznie 284 sztuki ankiet, z czego 23 ankiety odrzucono z uwagi niespełnianie kryteriów. Ostatecznie do badania zakwalifikowano 261 ankiet, co oznacza, że w badaniu własnym wzięło udział łącznie 261 respondentów.

W ramach badań przyjęto dwuelementową strukturę problemową, która miała pomóc w udzieleniu odpowiedzi na postawiony problem, badawczy główny. W ramach tej struktury pojawiły się zagadnienia dotyczące zarządzania relacjami oraz stylem wychowania w kształtowaniu osobowości potomków. W przeprowadzonych badaniach uzyskano następujące wyniki.

### **Zarządzanie relacjami w rodzinie w kontekście rozwoju dziecka**

Badani rodzice zostali poproszeni o ocenę jakości relacji ze swoimi dziećmi w wieku przedszkolnym. Większość badanych rodziców ocenia je pozytywnie. Aż 84,67% ( $n=221$ ) ankietowanych oceniło swoje relacje z dzieckiem jako „zdecydowanie dobre (silne)”, a kolejne 12,26% ( $n=32$ ) ankietowanych jako „raczej dobre”. Tylko 3,07% ogółu ankietowanych miało trudność z jednoznaczną oceną tej kwestii, co skutkowało wskazaniem odpowiedzi „nie mam zdania”. Żaden z badanych rodziców nie ocenił relacji ze swoim dzieckiem negatywnie, czyli jako słabych. W kolejnym pytaniu ankiety badani rodzice zostali poproszeni o ocenę specyfiki relacji ze swoimi dziećmi w wieku przedszkolnym. Badani mieli do wyboru cztery rodzaje wzajemnych relacji określanych umownie na cele niniejszego badania jako: 1) relacja „Komunikacja”, 2) relacja „Bliskość”, 3) relacja „Autonomia” i 4) relacja „Konflikt”. Każdej z wymienionych relacji przypisano konkretne cechy specyficzne wyróżniające daną relację, aby ankietowanym

łatwiej było zrozumieć założenia dla danego typu relacji (ich cechy) i odnieść ją do własnej relacji z dzieckiem, sprawdzając na ile dany typ odzwierciedla rzeczywistą relację. Największy odsetek badanych rodziców stanowiący 42,91% ( $n=112$ ) ogółu badanych wskazał, że między nimi a ich dzieckiem w wieku przedszkolnym istnieją relacje typu „Bliskość”, która charakteryzuje się poczuciem satysfakcji ze wspólnie spędzanego czasu, silnymi więziami emocjonalnymi, częstym okazywaniem sobie uczuć i emocji. Niewiele mniejszy odsetek badanych rodziców wskazał, że między nimi a ich dziećmi panują relacje, które mogą określić jako relacja „Komunikacja”, która charakteryzuje się wzajemną otwartością, częstymi rozmowami, częstym kontaktem, częstym spędzaniem razem czasu, wspólnymi aktywnościami, ale rzadkim okazywaniem sobie uczuć czy mówieniem o nich. Blisko 1/6 badanych rodziców, tj. 16,68% ( $n=44$ ) wskazała, że między nimi a ich dzieckiem panuje relacja „Autonomia” cechująca się dużym indywidualizmem, samodzielnością stron w działaniu, a przez to relatywnie rzadkim kontaktem, sporadycznymi wspólnymi aktywnościami. Najmniejszy odsetek, tj. 4,98% ( $n=13$ ), rodziców stanowili ci, którzy ocenili swoje relacje z dzieckiem jako „Konflikt”, która charakteryzuje się małym zaufaniem do dziecka, brakiem zrozumienia, niską tolerancją na jego agresywne i buntownicze zachowania dziecka, a także na brak posłuszeństwa ze strony dziecka. Większość rodziców potwierdziło, że ich relacje z dzieckiem w wieku przedszkolnym zdecydowanie wpływają na rozwój potomków w tym także osobowości. Aż 95,02% ( $n=248$ ) ogółu respondentów wskazało w tym kontekście odpowiedź „zdecydowanie tak”, a kolejne 4,98% ( $n=13$ ) odpowiedź „raczej tak”. Taka struktura odpowiedzi badanych rodziców świadczy o ich świadomości sprawstwa – wiedzą oni, że to, jakie udało im się zbudować relacje ze swoimi dziećmi, ma bezpośrednie przełożenie na ich dziecko w kontekście rozwoju u niego konkretnych cech osobowości. Badanych rodziców zapytano także o to, jakie cechy dziecka są kształtowane w zależności od specyfiki relacji na linii rodzic-dziecko. Ankietowani mieli za zadanie wskazać cechy dziecka rozwijane w każdej z wyróżnionych wcześniej relacji: relacji „Komunikacja”, relacji „Bliskość”, relacji „Autonomia” czy relacji „Konflikt”. Z odpowiedzi badanych rodziców wynika, że: relacja „Komunikacja” sprzyja zdaniem badanych rodziców rozwijaniu u dzieci w wieku przedszkolnym takich cech jak: otwartość (wg 21,46% badanych), ruchliwość (wg 2,68% badanych), wesołość (wg 22,99% badanych), optymizm (wg 29,89% badanych), zaufanie do ludzi (wg 42,91% badanych), 48 życzliwość (wg 9,58% badanych), pozytywne nastawienie (wg 37,93% badanych), działanie (wg 80,46% badanych), przywództwo (wg 78,16% badanych), odwaga (wg 67,05% badanych), towarzyskość (wg 14,56% badanych), oschłość

w okazywaniu uczuć (wg 8,43% badanych). Relacja „Bliskość” sprzyja zdaniem badanych rodziców rozwijaniu u dzieci w wieku przedszkolnym takich cech jak: uczuciowość (wg 78,54% badanych), wrażliwość (wg 84,67% badanych), ufność (wg 74,71% badanych), wylewność (wg 37,93% badanych), zrównoważenie (wg 80,46% badanych), szczerość (wg 93,10% badanych), pozytywność (wg 67,05% badanych), spokój (wg 74,33% badanych), towarzyskość (wg 8,43% badanych). Natomiast relacja „Autonomia” sprzyja zdaniem badanych rodziców rozwijaniu u dzieci w wieku przedszkolnym takich cech jak: samodzielność (wg 84,29% badanych), przedsiębiorczość (wg 78,54% badanych), kreatywność (wg 14,18% badanych), zamknięcie na ludzi (wg 11,11% badanych), nieufność (wg 37,93% badanych), ostrożność (wg 59,39% badanych), skrytość (wg 100,00% badanych), niepewność (wg 46,36% badanych), brak poczucia własnej wartości (wg 21,07% badanych), egoizm (wg 46,74% badanych). Z kolei relacja „Konflikt” sprzyja zdaniem badanych rodziców rozwijaniu u dzieci w wieku przedszkolnym takich cech jak: agresywność (wg 100,00% badanych), nerwowość (wg 100,00% badanych), nieposłuszeństwo (wg 100,00% badanych), strachliwość (wg 60,92% badanych), duża skrytość (wg 37,93% badanych), gwałtowność (wg 59,39% badanych), porywczność (wg 68,58% badanych), wrogość (wg 21,07% badanych), brak empatii (wg 27,97% badanych), aspołeczność (wg 26,44% badanych).

Mając na uwadze właściwe zarządzanie relacjami w rodzinie, a wskazane przez badanych cechy rozwijane pod wpływem konkretnych typów relacji skonfrontowane z wiedzą naukową, należy wskazać, że: relacja „Komunikacji” sprzyja kształtowaniu się u dzieci w wieku przedszkolnym cech specyficznych dla osobowości typu sangwinik i flegmatyk oraz osobowości ekstrawertycznej; relacja „Bliskości” sprzyja kształtowaniu się u dzieci w wieku przedszkolnym cech specyficznych dla osobowości typu melancholik czy osobowości neurotycznej; relacja „Autonomii” sprzyja kształtowaniu się u dzieci w wieku przedszkolnym cech specyficznych dla osobowości typu sangwinik oraz osobowości introwertycznej; natomiast relacja „Konfliktu” sprzyja kształtowaniu się u dzieci w wieku przedszkolnym cech specyficznych dla osobowości typu choleryk czy osobowości psychotycznej.

### **Styl wychowania stosowanego przez rodziców w kontekście zarządzania rozwojem dzieci**

Każda rodzina ma swój własny, indywidualny sposób zarządzania, który można traktować jako wyznacznik jakości środowiska rodzinnego określający sposób życia rodziny, zachowania wobec siebie, komunikowania i wyrażania uczuć czy

dyscyplinowania – oddziaływania rodzica na dziecko. Badanych rodziców poproszono o określenie przejawów stosowanej przez nich koncepcji zarządzania w odniesieniu do stylu wychowania swoich dzieci. Badani rodzice dzieci w wieku przedszkolnym wskazywali, jaki styl wychowania realizują w stosunku do swoich pociech i czy ich zdaniem styl ten jest właściwy na tyle, że nie chcą go zmieniać w przyszłości. Z odpowiedzi otrzymanych w toku badania wynika, że w środowiskach rodzinnych badanych osób dominują styl demokratyczny stosowany przez 51,72% ( $n=135$ ) ogółu badanych rodziców, a także styl liberalny stosowany przez 44,06% ( $n=115$ ) ogółu badanych rodziców. Tylko 4,21% ( $n=11$ ) ogółu badanych rodziców wskazało, że ich styl wychowania nosi cechy autokratyzmu. Żaden badany nie wskazał, że wychowuje swoje dziecko w oparciu o mechanizmy czy zależności w środowisku wewnątrzrodzinnym, które pozwoliłyby określić ten styl jako niekonsekwentny. Większość badanych rodziców potwierdziło, że realizowany przez nich dotychczas styl wychowania ich dziecka w wieku przedszkolnym jest właściwy i nie chce go zmieniać w przeszłości. Aż 69,35% ( $n=181$ ) ogółu badanych rodziców wskazało, że jest zdecydowanie pewnych swojego dotychczasowego działania i nie zamierza nic zmieniać w tej kwestii, a kolejne 24,90% ( $n=65$ ) ogółu badanych rodziców wskazało, że jest raczej pewnych tego, że styl wychowania swojego dziecka/dzieci w wieku przedszkolnym jest właściwy i nie wymaga zmian. Wśród badanych znalazł się niewielki statystycznie odsetek rodziców, który wyrazili zawahanie co do pewności stosowanego stylu wychowania swojego dziecka, o czym świadczy 5,75% ( $n=15$ ) odpowiedzi udzielonych przez badanych rodziców na odpowiedź „nie mam zdania”. Żaden badany rodzic nie wskazał, że styl wychowania, który stosuje, jest w jego ocenie niewłaściwy i powinien go zmodyfikować. Badani rodzice stosują głównie dwa style wychowania dzieci w wieku przedszkolnym. Połowa (51,72%) badanych stosowała styl demokratyczny charakteryzujący się poszanowaniem praw dzieci, oparty na akceptacji i wzajemnym zaufaniu, wprowadzający swobodę zachowań dziecka w granicach rozsądku, uwzględniający głos dziecka. Równie często (44,06%) stosowany był w wychowaniu styl liberalny charakteryzujący się daniem dziecku dużej wolności i swobody, brakiem stosowania nakazów i zakazów, dziecko nie jest bezwzględnie podporządkowane. Można zauważyć, że rodzice są pewni siebie, jeśli chodzi o prawidłowość przyjętego stylu wychowania swoich dzieci, co potwierdza uznanie prawidłowości tego stylu wychowania i chęć kontynuowania go w przyszłości przez aż 94,25% badanych. Style wychowania można także ocenić w kontekście efektów, czyli istnienia bądź nie jakichkolwiek konsekwencji ich wpływu na dzieci. Badani rodzice zostali zapytani o to, czy ich zdaniem stosowany przez

nich styl wychowania ich dziecka wpływa w jakikolwiek sposób na jego rozwój. Zdaniem badanych rodziców ich styl wychowania dziecka ma niekwestionowany wpływ na ich dziecko, o czym świadczy aż 94,64% ( $n=247$ ) odpowiedzi ankietowanych „zdecydowanie tak” i kolejne 5,36% ( $n=14$ ) zaznaczeń dla odpowiedzi „raczej tak”. Żaden z badanych nie wskazał, że jego styl wychowania pozostaje bez wpływu na rozwój jego pociechy. Jak wynika z odpowiedzi badanych rodziców na kolejne pytanie dotyczące stylu wychowania, każdy z nich przekłada się na określone wzorce cech osobowych u dziecka w ten sposób, że „styl demokratyczny” sprzyja zdaniem badanych rodziców rozwijaniu u dzieci w wieku przedszkolnym takich cech jak: wysoka pewność siebie (wg 14,94%), otwartość na innych (wg 21,07% badanych), zmotywowanie do osiągnięć (wg 60,92% badanych), odpowiedzialność za swoje zachowania, działania (wg 65,52% badanych), samokontrola (wg 19,54% badanych), umiejętność współpracy (wg 18,77% badanych), pozytywne nastawienie (wg 18,39% badanych). „Styl autokratyczny” sprzyja zdaniem badanych rodziców rozwijaniu u dzieci w wieku przedszkolnym takich cech jak: postawy prowokujące (wg 26,05% badanych), brutalne zachowania (wg 33,72% badanych), zależność od opinii innych (wg 19,54% badanych), zamknięcie się na innych (wg 47,51%). „Styl liberalny” sprzyja zdaniem badanych rodziców rozwijaniu u dzieci w wieku przedszkolnym takich cech jak: przedsiębiorczość (wg 59,39% badanych), pomysłowość, kreatywność (wg 100,00% badanych), nieumiejętność organizowania działań (wg 46,36% badanych), niebranie odpowiedzialności (wg 21,07% badanych), niepewność siebie (wg 46,74% badanych). „Styl niekonsekwentny” bez ustalonych celów i konkretnych metod postępowania, zmienny w zależności od sytuacji – np. karanie podczas zdenerwowania i nagradzanie, kiedy jest miło, wprowadzający u dziecka zdezorientowanie, sprzyja zdaniem badanych rodziców rozwijaniu u dzieci w wieku przedszkolnym takich cech jak: rozchwieianie emocjonalne (wg 37,93% badanych), niskie poczucie własnej wartości (wg 59,39% badanych), lękliwość (wg 68,58% badanych), brak zaufania do innych (wg 21,07% badanych), zamknięcie na innych (wg 27,97% badanych), brak inicjatywy.

Mając na uwadze wskazane przez badanych cechy rozwijane pod wpływem stylów wychowania skonfrontowane z wiedzą naukową, należy wskazać, że: a) styl demokratyczny sprzyja kształtowaniu się u dzieci w wieku przedszkolnym cech specyficznych dla osobowości typu sangwinik czy osobowości ekstrawertycznej; b) styl autokratyczny sprzyja kształtowaniu się u dzieci w wieku przedszkolnym cech specyficznych dla osobowości typu choleryk bądź psychotycznej; c) styl liberalny sprzyja kształtowaniu się u dzieci w wieku przedszkolnym cech specyficznych dla

osobowości typu melancholik czy alternatywnie neurotycznej; d) styl niekonsekwentny sprzyja kształtowaniu się u dzieci w wieku przedszkolnym cech specyficznych dla osobowości typu flegmatyk czy osobowości introwertycznej.

## Wnioski

Badani rodzice twierdzą, że mają dobre relacje ze swoimi dziećmi w wieku przedszkolnym, zdecydowana większość z nich oceniła te relacje jako zdecydowanie dobre. Tak wysoka ocena pozwala sądzić, że są oni zadowoleni z jakości swoich relacji z dziećmi i są przekonani, że relacje te są takie, jakie w ich opinii powinny być, tym bardziej, że badani rodzice potwierdzili w dominującej większości, że ich zdaniem relacja na linii rodzic-dziecko ma wpływ na jego późniejszy rozwój. Niemalże połowa badanych rodziców zbudowała ze swoimi dziećmi w wieku szkolnym relację „Bliskości”. Relacja ta sprzyja zdaniem ankietowanych kształtowaniu się u dzieci osobowości typu melancholik, neurotycznej, na co wskazują dominujące cechy osobowości kształtowane w tym typie relacji, którymi zdaniem ankietowanych rodziców są: uczuciowość, wrażliwość, ufność, wylewność, zrównoważenie, szczerość, pozytywność, spokój, towarzyskość. Duża grupa badanych wskazała na relację „Komunikacji”, która sprzyja zdaniem badanych rodziców kształtowaniu się u dzieci osobowości typu sangwinik i flegmatyk, ekstrawertycznej, na co wskazują dominujące cechy osobowości kształtowane w tym typie relacji podawane przez ankietowanych, a to: otwartość, ruchliwość, wesołość, optymizm, zaufanie do ludzi, życzliwość, pozytywne nastawienie, działanie, przywództwo, odwaga, towarzyskość, ale też oschłość w okazywaniu uczuć. Rodzice pozostający ze swoimi dziećmi w wieku przedszkolnym w relacji „Autonomii” i relacji „Konfliktu” stanowili zdecydowaną mniejszość w grupie badanej.

Badani rodzice stosują głównie dwa style wychowania dzieci w wieku przedszkolnym. Nieco ponad połowa badanych stosowała styl demokratyczny, który sprzyja zdaniem badanych rodziców rozwojowi i kształtowaniu się osobowości u dzieci badanych rodziców typu sangwinik, ekstrawertycznej, na co wskazują dominujące cechy osobowości kształtowane w tym typie podejścia do wychowania wskazywane przez rodziców, a to: wysoka pewność siebie, otwartość na innych, zmotywowanie do osiągnięć, odpowiedzialność za swoje zachowania i działania, samokontrola, umiejętność współpracy, pozytywne nastawienie. Równie często stosowany był w wychowaniu styl liberalny, sprzyjający rozwojowi oraz kształtowaniu się osobowości u dzieci badanych rodziców typu melancholik, neurotycznej, co wynika z dominujących cech osobowości kształtowanych w tym typie

podejścia do wychowania wskazywane przez rodziców, a mianowicie: nieumiejętność organizowania działań, niebranie odpowiedzialności, niepewność siebie. Rodzice stosujący w odniesieniu do swoich dzieci w wieku przedszkolnym autokratyczny styl wychowania stanowili zdecydowaną, nieistotną liczebnie mniejszość ogółu badanych. Ponadto w kontekście praktykowanego przez badanych rodziców stylu wychowania zauważyć można ogromne przekonanie badanych o prawidłowości przyjętego stylu wychowania swoich dzieci i chęć kontynuowania go w przyszłości. Praktycznie wszyscy respondenci są przekonani, że ich styl wychowania dziecka znacząco oddziałuje na rozwój ich pociech. Wyniki te pozwalają przyjąć jako prawdziwą hipotezę zakładającą, że największe znaczenie dla rozwoju dziecka w wieku przedszkolnym ma styl wychowania, a konkretnie dwa: demokratyczny i liberalny. Potwierdzono także duże znaczenie w rozwoju dziecka, relacji rodziców z dzieckiem w kształtowaniu osobowości swoich dzieci w wieku przedszkolnym. Potwierdza się też teza o tym, że rodzice mają duże poczucie sprawstwa w tym zakresie.

Rodzina jest głównym środowiskiem życia, wychowania dziecka, otoczeniem, w którym dziecko się rodzi, wzrasta, zaspokaja potrzeby, pozyskuje wiedzę, umiejętności, uczy się, rozwija, kształtuje hierarchię wartości, realizuje pierwsze relacje społeczne. Jest dla dzieci największym źródłem wpływów i oddziaływań w pierwszych latach życia. Każdą rodzinę można określić jako mały system opiekuńczo-wychowawczy o specyfice „mikroinstytucji” wychowania i interdyscyplinarnego rozwoju. Rozwój dziecka w rodzinie odbywa się poprzez właściwe relacje oraz styl wychowania (realizowanie działań mających na celu kształtowanie określonych cech i kompetencji dziecka). W takim kontekście problematyka zarządzania rozwojem dziecka jest szczególnie ważna i można ją traktować jako swoistą konieczność, która powinna cechować rodziców dzieci przedszkolnych. Wychowanie w rodzinie jest obok kształcenia i samokształcenia (autokreacji) jedną ze strategii związanych z zarządzaniem rozwojem dziecka. W odniesieniu do dzieci w wieku przedszkolnym umiejętność ta ma znaczenie dlatego, że dzieci kilkunastu lat nie uczęszczają jeszcze do szkół, a na autokreację jest dla nich jeszcze za wcześnie. Prawidłowo przebiegające zarządzanie rodziną jest podłożem dla rozwoju pożądanых cech charakteru u dziecka. Badania pokazały, że rodzina jest środowiskiem o ogromnym potencjale związanym z zarządzaniem rozwojem dziecka, głównie za sprawą właściwych relacji i stosowanych stylów wychowania. Współcześnie rodzice mają na szczęście dużą świadomość swojej sprawczości w zakresie rozwoju i kształtowania swoich dzieci, co daje nadzieję na obecność prawidłowych i jak najbardziej korzystnych dla dzieci strategii zarządzania

i oddziaływań wychowawczych w badanych rodzinach. Przeprowadzone badania nie wyczerpały tematu związanego ze znaczeniem zarządzania przez rodzinę rozwojem dziecka, stąd możliwe jest kontynuowanie dociekań badawczych w tym zakresie. Mamy nadzieję, że przedstawione opracowanie, zarówno w części teoretycznej, jak i empirycznej, oraz w szczególności wnioski z badań własnych zaprezentowane w niniejszej pracy mają duży ładunek informacyjny i mogą pobudzić współczesnych badaczy, rodziców, wychowawców i opiekunów do refleksji nad sztuką zarządzania rozwojem i wychowaniem przyszłych pokoleń.

### **Streszczenie**

Problematyka zarządzania rozwojem dziecka jest stosunkowo rzadko przedmiotem badań naukowych. W przedstawionych w opracowaniu badaniach za podstawowy cel przyjęto analizę znaczenia zarządzania oddziaływaniami rodzicielskimi na rozwój dzieci w wieku przedszkolnym. W nawiązaniu do postawionego celu sformułowano główny problem badawczy: Który z aspektów zarządzania rozwojem ma największe znaczenie w kształtowaniu rozwoju dzieci w wieku przedszkolnym w opiniach rodziców tych dzieci? Zastosowaną metodą badawczą był sondaż diagnostyczny, techniką ankieta, a narzędziem kwestionariusz ankiety. Próbką badawczą stanowiło ponad 250 respondentów pozyskanych dzięki zastosowaniu ankiety internetowej adresowanej do osób, których dzieci uczęszczają do przedszkoli na terenie Polski. W opracowaniu przedstawiamy wyniki naszych ustaleń badawczych dotyczących dwóch podstawowych aspektów zarządzania rozwojem dziecka, tj. relacji z dzieckiem oraz stylu wychowania. Okres życia obejmujący czas pobytu dziecka w przedszkolu jest w tym kontekście szczególnie ważny, bowiem oprócz oddziaływań rodziców w tym zakresie pojawiają się te, które wynikają ze specyfiki funkcjonowania dziecka w instytucji edukacyjnej, jaką jest przedszkole.

**Słowa kluczowe:** osobowość, styl wychowania, relacje, przedszkole, dziecko, rozwój, zarządzanie

## Abstract

The issue of managing child development is relatively rarely the subject of scientific research. In the research presented in this study, the primary aim was to analyse the significance of management of parental interactions on the development of pre-school children. In relation to the stated aim, the main research problem was formulated: Which aspect of management of development is most important in shaping the development of pre-school children in the opinions of their parents? The research method used was a diagnostic survey, the technique was a questionnaire and the tool was a survey questionnaire. The research sample consisted of more than 250 respondents obtained through an online survey addressed to people whose children attend kindergartens in Poland. In this study, we present the results of our research findings concerning two basic aspects of child development management, i.e. the relationship with the child and parenting style. The period of life covering the child's stay in kindergarten is particularly important in this context, because in addition to the parents' influences in this area, there are also those resulting from the specificity of the child's functioning in an educational institution such as kindergarten.

**Keywords:** personality, parenting style, relationships, kindergarten, child, development, management

## Bibliografia

- Chrobak, K. (2011), Osobowość człowieka w kontekście relacji społecznych, *Studia Kulturowe SGGW. W kręgu teorii kultury*, nr 2, s. 34–36.
- Kozioł-Nadolna, K. (2015), Osobowość człowieka a skłonność do wprowadzania innowacji, *Studia i prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania Uniwersytetu Szczecińskiego*, nr 39, t. 1.
- Oleś, P.K. (2015), *Wprowadzenie do psychologii osobowości*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Mendecka, G. (2005), Twórczość a rozwój człowieka w biegu życia, *Psychologia Rozwojowa*, t. 10, nr 4.
- Strelau, J. (2012), *Psychologia temperamentu*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.